

Εργαστήριο Δημογραφικών και Κοινωνικών Αναλύσεων, Πεδίον Άρεως, Βόλος, 38334
<http://www.ldsa.gr/>, demolab@uth.gr, +302421074432-33

Η αύξηση των γεννήσεων και της γεννητικότητας στην Ελλάδα (1999-2009), ένα παράδοξο;

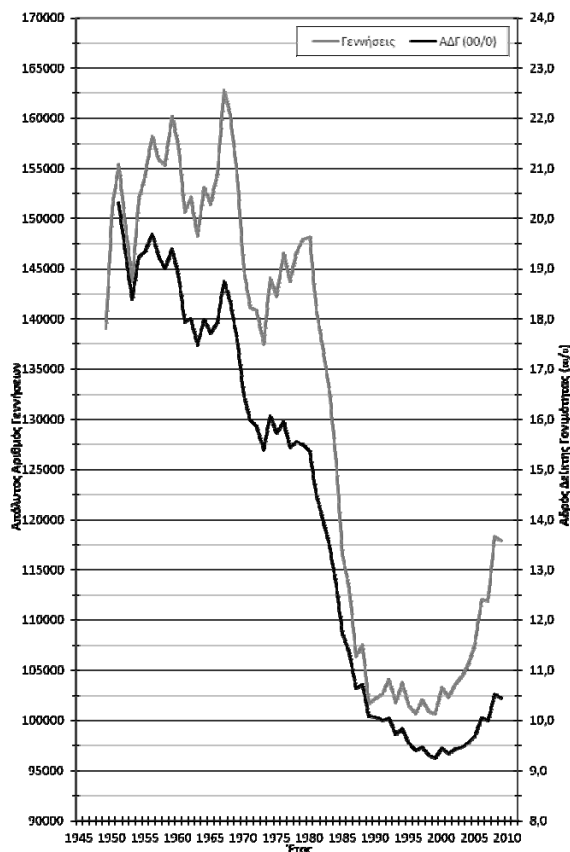
Βύρων Κοτζαμάνης*

Ο αριθμός των γεννήσεων στην χώρα μας αυξήθηκε την τελευταία ενδεκαετία, από 100,6 χιλ. το 1999 σε 117,9 χιλ. το 2009 (+17%). Που οφείλεται όμως η αύξηση αυτή; στην αύξηση του συνολικού πληθυσμού της χώρας που από 10,86 εκατομ. το 1999 έχει φθάσει 11,30 εκατομ. στα τέλη του 2009 (εκτιμήσεις ΕΛΣΤΑΤ), στη αύξηση του αριθμού των γυναικών αναπαραγωγικής ηλικίας (15-49 ετών) ή στο ότι οι γυναίκες άλλαξαν τα πρότυπά τους και κάνουν περισσότερα παιδιά; Ή μήπως σε κανέναν από τους λόγους αυτούς, αλλά απλά στη μεταβολή της μέσης ηλικίας που φέρνουν στον κόσμο τα παιδιά τους; Από την ανάλυση που ακολουθεί προκύπτει ότι η αύξηση των γεννήσεων ανάμεσα στο 1999 και το 2009 δεν οφείλεται ούτε στην αύξηση του πληθυσμού της χώρας μας, ούτε στην αύξηση του πλήθους των γυναικών αναπαραγωγικής ηλικίας ούτε στο ότι οι γυναίκες των νεότερων γενεών που μπήκαν στον αναπαραγωγικό τους κύκλο την ενδεκαετία αυτή επιθυμούν - και κάνουν- λίγα περισσότερα παιδιά από αυτές που τεκνοποίησαν τις δυο προηγούμενες δεκαετίες. Οφείλεται κυρίως στην μεταβολή του ημερολογίου της τεκνογονίας (δηλαδή στην μεταβολή της μέσης ηλικίας που οι γυναίκες φέρνουν στον κόσμο τα παιδιά τους). Ειδικότερα, ένα τμήμα των γυναικών που θα τεκνοποιούσε στην περίπτωση που η μέση ηλικία στην γέννηση των παιδιών παρέμενε σταθερή, «καθυστέρησε» να κάνει παιδιά και τα έκανε λίγο αργότερα, εξ ου και η καταγεγραμμένη από την ΕΛΣΤΑΤ αύξηση των γεννήσεων ανάμεσα στο 1999 και το 2009.....

Γεννήσεις και γεννητικότητα

Για να συγκρίνουμε την γεννητικότητα (την συχνότητα δηλαδή των γεννήσεων) δύο πληθυσμών διαφορετικού μεγέθους, ή, ακόμη για να βγάλουμε κάποια πρώτα συμπεράσματα όσον αφορά την διαχρονική μεταβολή της γεννητικότητας στην ίδια χωρική ενότητα, ανάγουμε συνήθως τον αριθμό των γεννήσεων ενός έτους στο συνολικό πληθυσμό στην μέση του ίδιου έτους, δημιουργώντας έναν απλό δείκτη, τον Αδρό Δείκτη Γεννητικότητας (ΑΔΓ)¹. Στην χώρα μας ο ΑΔΓ (Διάγραμμα 1) ακολουθεί αργή πτωτική πορεία από το 1950 μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του '80 (19 γεννήσεις επί 1000 κατοίκων την πενταετία 1950-1954, 15 γεννήσεις επί 1000 κατοίκων στα τέλη της δεκαετίας του '80). Η πτωτική του πορεία επιταχύνεται την επόμενη δεκαετία και εν συνεχεία ο δείκτης σταθεροποιείται σε μια πρώτη φάση, εμφανίζει δε μια τάση ανόδου την τελευταία ενδεκαετία (1999-2009). Όπως η τιμή του πέφτει στο μισό ανάμεσα στο 1950 και το 2009 (200/00- 100/00) ενώ ο πληθυσμός της χώρας μας δεν διπλασιάζεται την ίδια περίοδο (αυξάνεται απλώς κατά 50%, από 7,55 εκατομ. το 1950 σε 11,30 εκατομ. το 2009), ο αριθμός των γεννήσεων μειώνεται σημαντικά την τελευταία εξηκονταετία: 155.000 γεννήσεις την πρώτη μεταπολεμική πενταετία, γύρω στις 115.000 το 2005-2009-Διάγραμμα 1).

Διάγραμμα 1: Γεννήσεις και Αδρός Δείκτης Γεννητικότητας (ΑΔΓ), 1950-2009

* Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, ΤΜΧΠΠΑ Email: bkotz@prd.uth.gr

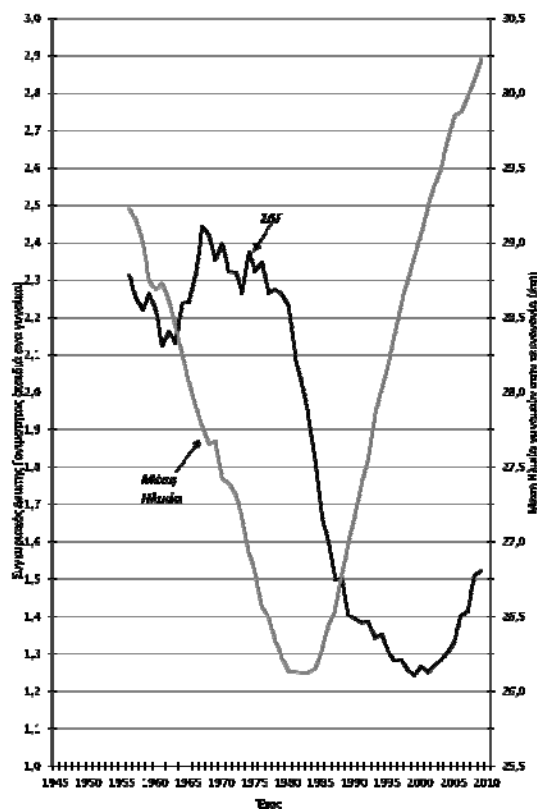
Εάν περιορισθούμε στην τελευταία περίοδο (1999-2009) θα διαπιστώσουμε ότι οι γεννήσεις αυξήθηκαν κατά 17% και ο ΑΔΓ κατά 13,0% ενώ ο πληθυσμός μόλις κατά 4,0%. Η μικρή αυτή αύξηση του πληθυσμού ανάμεσα στο 1999 και το 2009 (+444.000 άτομα περίπου) δεν δύναται να αιτιολογήσει την αύξηση των γεννήσεων (και του ΑΔΓ), πόσο μάλλον που το πλήθος των γυναικών αναπαραγωγικής ηλικίας (15-49 ετών) μειώνεται κατά 2% ανάμεσα στα δύο αυτά έτη (από 2,697 εκατομ. το 1999 σε 2,641 το 2009).

Όπως ο Αδρός Δείκτης Γεννητικότητα επηρεάζεται πολύ από τις μεταβολές της κατανομής του πληθυσμού ανά φύλο και ηλικία οι δημογράφοι δεν χρησιμοποιούν τον δείκτη αυτό για να μελετήσουν την διαχρονική μεταβολή της γονιμότητας ενός πληθυσμού. Χρησιμοποιούν κυρίως τους συντελεστές γονιμότητας ανά ηλικία της μητέρας, δείκτες που υπολογίζονται για κάθε χρονιά, διαιρώντας τις γεννήσεις που προήλθαν από μια ηλικιακή ομάδα γυναικών (πχ. τις γυναίκες ηλικίας 20 ετών) με τον πληθυσμό των γυναικών της ομάδας αυτής στην μέση του έτους. Αθροίζουν δε εν συνεχεία τις τιμές των συντελεστών αυτών σε κάθε χρονιά και δημιουργούν έναν νέο δείκτη, τον Συγκυριακό Δείκτη Γονιμότητας (ΣΔΓ)², δείκτη που δεν επηρεάζεται από τις μεταβολές της κατανομής του πληθυσμου ανά φύλο και ηλικία όπως ο ΑΔΓ.

Τον δείκτη αυτόν υπολογίσαμε για την μεταπολεμική περίοδο (Διάγραμμα 2) και εξετάσαμε τις μεταβολές του από τότε που έπεσε κάτω από το όριο αναπαραγωγής³, δηλαδή από το 1981 έως και σήμερα. Διαπιστώνουμε ότι ο δείκτης αυτός που για μια 25ετία ήταν σταθερά πάνω από 2,1 παιδιά/γυναίκα⁴, έφθασε στα 1,25 στα τέλη της δεκαετίας του '80 για να ανέλθει στα 1,52 παιδιά/γυναίκα το 2009. Διαπιστώνουμε δε ταυτόχρονα ότι διαχρονικά η μέση ηλικία που αποκτούν οι γυναίκες τα παιδιά τους μειώνεται συνεχώς μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '80, ανέρχεται δε στη συνέχεια για να ξεπεράσει τα 30 χρόνια στις αρχές της τρέχουσας δεκαετίας.

Οι μεταβολές του συγχρονικού δείκτη είναι αδύνατον να ερμηνευθούν αν δεν λάβουμε υπόψη τις μεταβολές της μέσης ηλικίας στην τεκνογονία σε συνδυασμό με την εξέλιξη της διαγενεακής γονιμότητας, δηλαδή τον αριθμό των παιδιών που έφεραν στον κόσμο οι γυναίκες όχι στην διάρκεια των διαδοχικών ημερολογιακών ετών (1980,1981, 1982.....κ.οκ) αλλά οι γυναίκες των διαδοχικών γενεών⁵ (αυτές δηλαδή που γεννήθηκαν το 1937, το 1938, το 1939, το 1940 κ.ο.κ και έφεραν στον κόσμο τα παιδιά τους τα τελευταία εξήντα χρόνια).

Διάγραμμα 2: Συγκυριακός Δείκτης Γονιμότητας (ΣΔΓ) και μέση ηλικία στην τεκνογονία, 1956-2009

Πηγή: Ιδιοι υπολογισμοί βάσει των στοιχείων της φυσικής κίνησης της ΕΛΣΤΑΤ

Η γονιμότητα των γενεών

Για να υπολογίσουν την διαγενεακή γονιμότητα οι δημογράφοι χρησιμοποιούν έναν άλλο απλό δείκτη, το Διαγενεακό Δείκτη Γονιμότητας⁶. Ο δείκτης αυτός υπολογίζεται αν αθροίσουμε τους συντελεστές γονιμότητας μιας γενεάς στις διαδοχικές ηλικίες, από τα 15 έως και τα 49 έτη. Η τελική γονιμότητα μιας γενεάς, που προκύπτει από το άθροισμα των επιμέρους συντελεστών γονιμότητάς της, δίνει έτσι τον μέσο αριθμό παιδιών που έφεραν στον κόσμο 1000 γυναίκες της γενεάς αυτής (ή άλλως τον μέσο αριθμό παιδιών/γυναίκα αν διαιρέσουμε την τιμή του δείκτη δια του 1000). Διαπιστώνουμε εξετάζοντας την πορεία του δείκτη αυτού (Πίνακας 1 και Διάγραμμα 3) ότι αν οι 1000 γυναίκες που γεννήθηκαν στον μεσοπόλεμο και μέχρι το 1955 έφεραν στον κόσμο κατά μέσο όρο 2000-2100 παιδιά, οι νεότερες γενεές έχουν περιορίσει προοδευτικά την γονιμότητά τους με αποτέλεσμα οι 1000 γυναίκες που γεννήθηκαν στα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '70 (και άρχισαν να φέρνουν στον κόσμο τα παιδιά τους κυρίως από τα τέλη της δεκαετίας του '90 και μετά) να κάνουν κατά μέσο όρο μόνον 1600 παιδιά (ή άλλως 1,6 παιδιά/γυναίκα).

Για να υπολογισθεί προφανώς ο διαγενεακός δείκτης απαιτείται οι γυναίκες μιας γενεάς να έχουν ολοκληρώσει τη γονιμότητά τους, δηλαδή να έχουν φθάσει τα 50 έτη, ή στην χειρότερη των περιπτώσεων, να έχουν ξεπεράσει τα 40 έτη (στον βαθμό που οι γεννήσεις μετά την ηλικία αυτή είναι εξαιρετικά περιορισμένες). Για τον λόγο αυτό δεν είναι δυνατόν και να υπολογίσουμε τον διαγενεακό δείκτη για τις νεότερες γυναίκες, γι' αυτές π.χ. που γεννήθηκαν το 1977, καθώς είναι σήμερα (2012) μικρότερες των 35 ετών και δεν έχουν ακόμη κλείσει τον αναπαραγωγικό τους κύκλο. Αν δεν μπορούμε όμως να υπολογίσουμε την τελική γονιμότητα για τις γυναίκες που γεννήθηκαν από το 1973 έως το 1982 (όπως είμαστε σε θέση να το κάνουμε για όσες γεννήθηκαν ανάμεσα στο 1937 και το 1972⁷), μπορούμε να υπολογίσουμε και για τις νεότερες αυτές γενεές τον αριθμό των παιδιών που έκαναν μέχρι σήμερα και εν συνεχεία να κάνουμε κάποιες υποθέσεις για το τι θα κάνουν μέχρι να ολοκληρώσουν τον αναπαραγωγικό τους κύκλο.

Πίνακας 1: Τελική γονιμότητα των γενεών και μέση ηλικία στην τεκνογονία, γενεές 1937-1972

Γενεά	Τελική γονιμότητα (παιδιά/γυναίκα)	Μέση ηλικία στη τεκνογονία
1937	2,0	28,07
1938	2,0	28,02
1939	2,1	27,99
1940	2,1	27,87
1941	2,0	27,64
1942	2,0	27,43
1943	2,0	27,27
1944	2,0	27,12
1945	2,0	26,98
1946	2,0	26,85
1947	2,0	26,66
1948	1,9	26,47
1949	2,0	26,38
1950	2,1	26,29
1951	2,0	26,17
1952	2,0	26,08
1953	2,0	26,02
1954	2,0	25,92
1955	2,0	25,86
1956	2,0	25,82
1957	1,9	25,86
1958	1,9	25,85
1959	1,9	26,01
1960	1,9	26,04
1961	1,9	26,14
1962	1,8	26,23
1963	1,8	26,55
1964	1,8	26,86
1965	1,8	27,19
1966	1,8	27,48
1967	1,8	27,78
1968	1,7	28,12
1969	1,7	28,47
1970	1,6	28,81
1971	1,6	29,10
1972	1,6	29,37

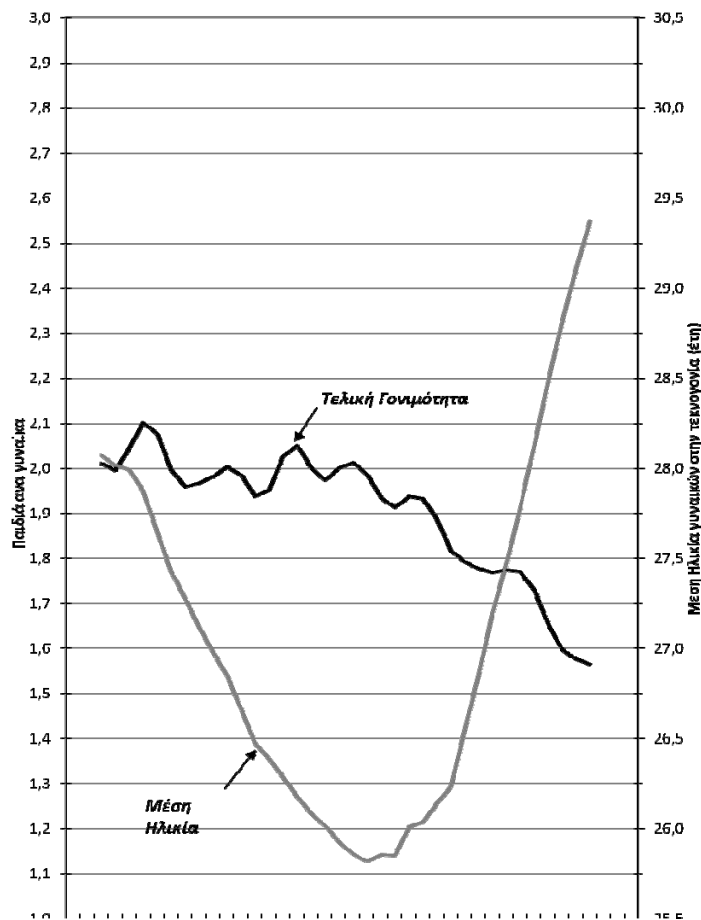
Πηγή: Ιδιοι υπολογισμοί βάσει των στοιχείων της φυσικής κίνησης της ΕΛΣΤΑΤ. Τα με πλάγια γραμματοσειρά αναφέρονται σε εκτιμήσεις.

Τα Διαγράμματα 4 και 5 μας επιτρέπουν να διαπιστώσουμε ότι:

ι) οι γυναίκες που γεννήθηκαν ανάμεσα στο 1937 και το 1957 τεκνοποιούν όλο και νωρίτερα (σε μικρότερες δηλαδή ηλικίες). Η γενεά π.χ. του 1957 έφερε στον κόσμο τα παιδιά της κατά μέσο όρο στα 26 έτη, ενώ αυτή του 1937 στα 28 της. Η πρώτη είχε κάνει ήδη στα 30 της 1,4 παιδιά, ενώ η δεύτερη 1,6 παιδιά (ας υπενθυμίσουμε ότι ο τελικός αριθμός παιδιών που έφεραν στον κόσμο οι γυναίκες των δύο αυτών γενεών ελάχιστα διαφέρει).

ιι) οι γυναίκες που γεννήθηκαν μετά το 1957 αντιθέτως αρχίζουν να τεκνοποιούν όλο και σε μεγαλύτερες ηλικίες. Αστικοποίηση, εισοδος όλο και μεγαλύτερου τμήματός τους στην αγορά εργασίας στον δευτερογενή και τριτογενή τομέα και ταυτόχρονα παράταση των σπουδών

Διάγραμμα 3: Τελική γονιμότητα γενεών και μέση ηλικία στην τεκνογονία, γενεές 1937-1972

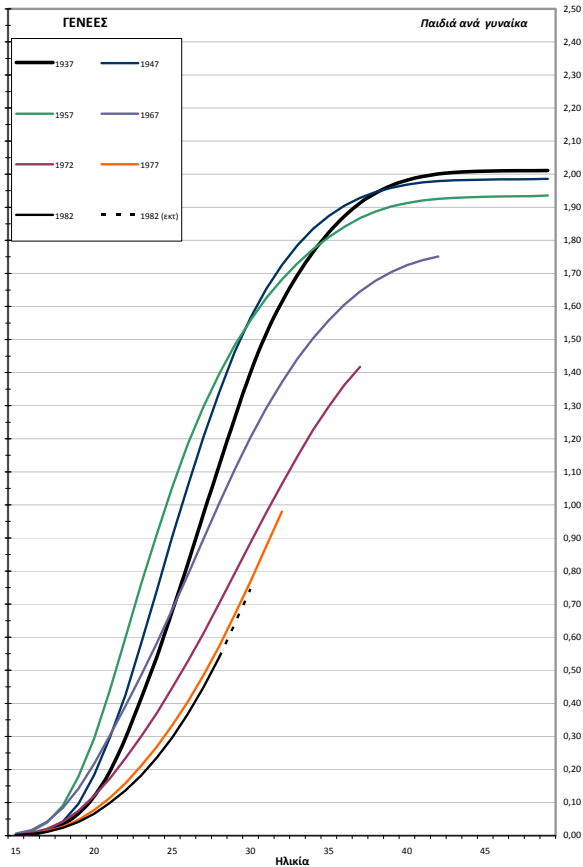
είναι οι βασικοί παράγοντες που οδηγούν στην αύξηση αυτή, με αποτέλεσμα ενώ η μέση ηλικία στη γενεά του 1957 ανέρχεται σε 25,9 έτη, σε αυτήν του 1972 ξεπερνά τα 29 έτη (+ 3,5 έτη). Έτσι η γενεά του 1972 έχει κάνει στα 30 της μόλις 0,9 παιδιά (56,5% του συνόλου των παιδιών της-εκτίμηση-), ενώ η γενεά του 1957 1,6 παιδιά- το 78,9% του συνόλου των παιδιών της-.

ιι) οι γυναίκες που γεννήθηκαν μετά το 1972⁸ συνεχίζουν να κάνουν τα παιδιά τους σε όλο και μεγαλύτερη ηλικία, αλλά η τάση αυτή τείνει προοδευτικά να επιβραδυνθεί. Ταυτόχρονα, οι γυναίκες αυτές έχουν μια σημαντική υστέρηση, στον αριθμό των παιδιών που έχουν φέρει στον κόσμο μέχρι τα 30 τους, συγκρινόμενες με τις προγενέστερες γενεές γυναικών. Η συμπληρωμένη π.χ γονιμότητα της γενεάς 1972 στα 30 έτη υπολείπεται κατά 46% αυτής της γενεάς του 1952, η γονιμότητα της γενεάς του 1977 κατά 53% και της γενεάς του 1982 κατά 54,6% (η γενεά του 1952 στα 30 της είχε φέρει στον κόσμο 1,64 παιδιά/γυναίκα, αυτή του 1972 0,9 και οι γενεές 1977 και 1982 αντίστοιχα-εκτίμηση- μόλις 0,77 και 0,75 παιδιά/γυναίκα).

ιι) Οι νεότερες γενεές (οι γυναίκες που γεννήθηκαν μετά το 1972), τείνουν να «αναπληρώσουν» εν μέρει την «καθυστέρηση» που είχαν στα 30 τους (Διάγραμμα 5). Η αναπλήρωση αυτή όμως δεν μπορεί να είναι πλήρης για δύο λόγους:

α) οι πιθανότητες σύλληψης και τεκνοποίησης μειώνονται ταχύτατα μετά τα 30 και β) η πρόσφατη βαθειά κρίση που προβλέπεται ότι θα διαρκέσει για αρκετά χρόνια, αναμένεται αφενός μεν να επιταχύνει εκ νέου κατά τι τους ρυθμούς αύξησης της μέσης ηλικίας στη τεκνογονία στις γυναίκες που γεννήθηκαν μετά το 1980, ενώ πιθανότατα θα τις «υποχρεώσει» να κάνουν τελικά ακόμη λιγότερα παιδιά και από αυτές που γεννήθηκαν μια δεκαετία πριν. Οι γυναίκες που γεννήθηκαν μετά 1972 ως εκ τούτου δεν θα προλάβουν να φέρουν στον κόσμο στο τέλος του αναπαραγωγικού τους κύκλου -ακόμη και αν το επιθυμούν- τα 1,6 παιδιά που έφεραν στον κόσμο οι γυναίκες που γεννήθηκαν γύρω από το 1970.

Διάγραμμα 4: Αριθμός παιδιών που έφερε στον κόσμο μέχρι τα 20, 25, 30, 35...50 τους έτη κατά μέσο όρο μια γυναίκα των γενεών 1937, 1947, 1957, 1967, 1972 και 1977

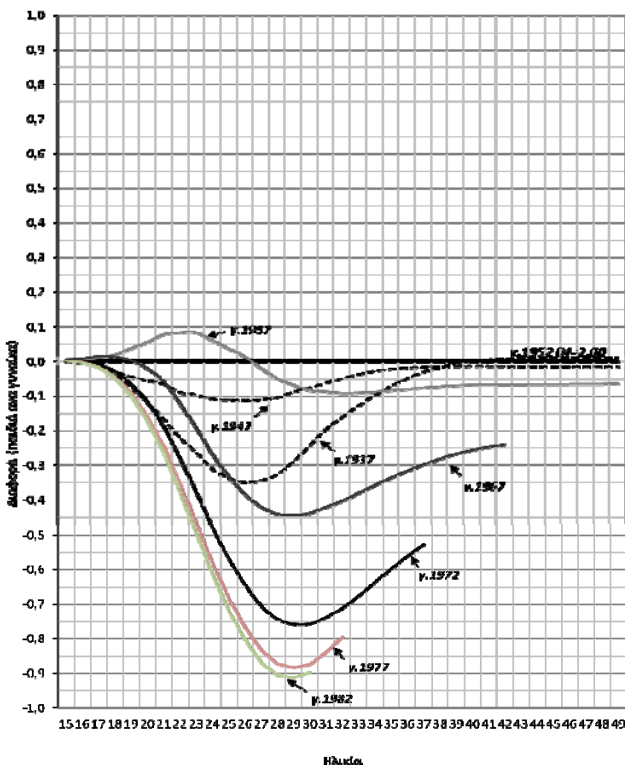
Η αύξηση των γεννήσεων ανάμεσα στο 1999 και το 2009 και η ταυτόχρονη μείωση του αριθμού παιδιών που φέρνουν στον κόσμο οι νεότερες γενεές, ένα παράδοξο;

Εξετάζοντας την πορεία του διαγενεακού δείκτη (δείκτη που όπως αναφέραμε υπολογίζεται για μια πραγματική γενεά) διαπιστώνουμε ότι διαφέρει αισθητά απ’ αυτήν του Συνθετικού Δείκτη Γονιμότητας (δείκτη που αναφέρεται σε μια εικονική γενεά). Ταυτόχρονα, συνοψίζοντας τα όσα ήδη αναπτύξαμε, διαπιστώνουμε μια προοδευτική μείωση του αριθμού των παιδιών που έφεραν στον κόσμο οι γυναίκες που γεννήθηκαν μετά το 1955-56 και ταυτόχρονα μια συνεχή αύξηση της μέσης ηλικίας που κάνουν τα παιδιά τους, τάσεις που οδηγούν σε μια πρώτη περίοδο (1981-1999) στη μείωση των γεννήσεων (οι γεννήσεις το 1999 είναι 40.310 λιγότερες από αυτές του 1981), σε μια δεύτερη δε φάση -που δεν πρόκειται να διαρκέσει- από μια αύξηση των γεννήσεων καθώς οι γεννήσεις του 2009 είναι κατά 17,3 χιλ. περισσότερες από αυτές του 1999.

Από τα προαναφερθέντα είναι προφανές ότι η καταγραφείσα αύξηση των γεννήσεων στην τελευταία ενδεκαετία δεν οφείλεται ούτε στην αύξηση του πληθυσμού της Ελλάδας ούτε ακόμη στο ότι οι γυναίκες πρόσφατα άλλαξαν τα πρότυπά τους και κάνουν περισσότερα παιδιά (αντιθέτως κάνουν λιγότερα). Οφείλεται πολύ απλά σε ένα φαινόμενο που είναι γνωστό στους έχοντες βασική δημογραφική παιδεία, στην αποκαλούμενη «αναπλήρωση» των γεννήσεων (αναπλήρωση του χαμένου χρόνου). Το πιο απλό παράδειγμα για να κατανοήσουμε το φαινόμενο αυτό, είναι οι παρατηρούμενες έντονες διακυμάνσεις του αριθμού των γεννήσεων και των δεικτών (ΑΔΓ και Συνθετικού Δείκτη Γονιμότητας) στην διάρκεια πολέμων και αμέσως μετά από αυτούς.

Ειδικότερα, στην περίοδο συγκρούσεων ένα τμήμα των γυναικών - ανεξαρτήτως ηλικίας- που θα επιθυμούσε να κάνει παιδιά την περίοδο αυτή, το αναβάλλει. Ως εκ τούτου, οι συντελεστές γονιμότητας συρρικνώνονται και ο συνθετικός δείκτης, που υπολογίζεται ως το άθροισμά τους, καταρρέει, λαμβάνοντας πολύ χαμηλές τιμές σε σχέση με την προπολεμική περίοδο. Οι τιμές δε του δείκτη αυτού είναι πολύ χαμηλότερες και από τις τιμές του διαγενεακού δείκτη (την τελική γονιμότητα δηλ. των γενεών που «τέμνουν» την περίοδο αυτή ή άλλως τον μέσο αριθμό παιδιών ανά γυναίκα που θα φέρουν εν τέλει στον κόσμο οι γενεές αυτές). Μόλις λήξουν όμως οι εχθροπραξίες και επανέλθει η ομαλότητα, το τμήμα αυτό των γυναικών των γενεών που «εμποδίστηκαν» από τα γεγονότα της προηγούμενης περιόδου να τεκνοποιήσουν, «αναπληρώνουν» τον χαμένο χρόνο και φέρνουν στον κόσμο τα παιδιά που θα επιθυμούσαν να είχαν κάνει τα προηγούμενα χρόνια. Στις «μεταποτισμένες» χρονικά αυτές γεννήσεις προστίθενται και οι γεννήσεις των νεότερων γυναικών που δεν επηρεάστηκαν μεν από τον πόλεμο γιατί δεν ήταν σε ηλικία που θα μπορούσαν να κάνουν παιδιά, εισέρχονται όμως στην πρώτη μεταπολεμική περίοδο σε ηλικία που μπορούν πλέον να τεκνοποιήσουν. Έχουμε έτσι μια μικρή «έκρηξη» των γεννήσεων που διαρκεί κάποια χρόνια, στην διάρκεια των οποίων γεννήσεις και δείκτες απογειώνονται, λαμβάνοντας ιδιαίτερα υψηλές τιμές, χωρίς να έχει αλλάξει κάτι συνταρακτικά στην επιθυμία των γυναικών να κάνουν παιδιά (και προφανώς και στον τελικό αριθμό των παιδιών που θα κάνουν).

Διάγραμμα 5: Διαφορά της συμπληρωμένης γονιμότητας στην ηλικία x (παιδιά ανά γυναίκα μέχρι και την ηλικία x) στις γενεές 1937, 1947, 1957, 1967, 1972, 1977 και 1982 σε σχέση με την συμπληρωμένη γονιμότητα της γενεάς του 1952 στις ίδιες ηλικίες (15,16,17,18,19,20,21.....49 έτη)

Κάτι αντίστοιχο έχει γίνει και στην χώρα μας. Ειδικότερα, οι διαδοχικές γενεές των γυναικών που γεννήθηκαν στα τέλη της δεκαετίας του '50 και μετέπειτα (γενεές που άρχισαν να τεκνοποιούν μετά το 1980), φέρνουν στον κόσμο τα παιδιά τους όλο και σε μεγαλύτερη ηλικία με αποτέλεσμα την ταχύτερη συρρίκνωση των γεννήσεων και των δεικτών από τις αρχές του '80 έως και τα τέλη της δεκαετίας του '90. Οι παλαιότερες γενεές γυναικών, που είχαν ήδη αποκτήσει τα παιδιά τους σε μικρότερη ηλικία, δεν κάνουν πλέον πολλά παιδιά σε αυτή την εικοσαετία, ενώ οι νεότερές τους περιμένουν λίγα χρόνια ακόμη για να τεκνοποιήσουν (κάνουν δηλ. τα παιδιά τους σε μεγαλύτερη ηλικία από τις προηγούμενες γενεές)⁹. Η χρονική σύμπτωση των δύο αυτών τάσεων οδηγεί σε μια πρώτη φάση στην ταχεία μείωση των γεννήσεων και των συγχρονικών δεικτών (δηλαδή του Αδρού και του Συνθετικού Δείκτη Γεννητικότητας) και εν συνεχεία στην σταθεροποίησή τους, στην δεκαετία του '80, σε πολύ χαμηλά επίπεδα (100.00 γεννήσεις ετησίως, 9 παιδιά ανά 1000 κατοίκους). Όπως όμως η μέση ηλικία στη τεκνογονία στις νεότερες γενεές (σε αυτές δηλ. που γεννήθηκαν

μετά τις αρχές της δεκαετίας του 1970 έως τις αρχές της δεκαετίας του 1980) ανεβαίνει με αργότερους ρυθμούς και τείνει να σταθεροποιηθεί γύρω στα 30 έτη, οι γεννήσεις και οι συγχρονικοί δείκτες (ΑΔΓ και ΣΔΓ) ακολουθούν μια ανοδική πορεία.

Η ανοδική αυτή πορεία δεν είναι δυνατόν, όπως αναφέραμε, να αποδοθεί στην αύξηση του πλήθους των γυναικών αναπαραγωγικής ηλικίας την περίοδο 1999-2009 (το πλήθος των γυναικών αυτών μειώνεται ανάμεσα στα δύο αυτά έτη). Δεν οφείλεται όμως ούτε στο ότι οι γυναίκες που βρέθηκαν την περίοδο 1999-2009 στην πλέον αναπαραγωγική τους ηλικία αποφάσισαν να κάνουν περισσότερα παιδιά από αυτές που γεννήθηκαν λίγο νωρίτερα (θα κάνουν μάλιστα σίγουρα λίγα λιγότερα). Τέλος είναι προφανές ότι η ανοδική αυτή τάση των γεννήσεων σύντομα θα ανακοπεί καθώς οι γυναίκες που γεννήθηκαν ανάμεσα από 1972 και το 1982 τείνουν να σταθεροποιήσουν πλέον την μέση ηλικία στην απόκτηση των παιδιών τους.

Το τι θα γίνει με τις νεότερες αυτές γενεές (>το 1982) είναι ακόμη άδηλο καθώς οι γυναίκες αυτές βρίσκονται στις πλέον αναπαραγωγικές τους ηλικίες (25-35 ετών) σε μια περίοδο που χαρακτηρίζεται από την ταχύτερη αύξηση της ανεργίας, την σημαντική συρρίκνωση των εισοδημάτων και την διάλυση του όποιου κράτους πρόνοιας υπήρχε στην χώρα μας, ενώ ταυτόχρονα δεν διαφαίνεται προς το παρόν η έξοδος από το τούνελ. Το πώς θα αντιδράσουν στο νέο αυτό περιβάλλον αποτελεί ένα κρίσιμο ερώτημα, που δεν μπορεί άμεσα να απαντηθεί στο βαθμό που τα δεδομένα που διαθέτουμε σήμερα δεν είναι αρκετά για να ελέγξουμε τις όποιες υποθέσεις μας (οι γεννήσεις του 2010 προέρχονται στο μεγαλύτερο μέρος τους από συλλήψεις του 2009). Θα πρέπει να περιμένουμε την δημοσιοποίηση των μετά το 2010 δεδομένων για να μπορέσουμε να έχουμε μια πρώτη εικόνα του πώς η πρόσφατη βαθεία κρίση στην οποία έχει μπει η χώρα μας θα επιδράσει στη γονιμότητα των νεότερων γενεών....

Συμπεράσματα

Η αύξηση των γεννήσεων στην Ελλάδα την περίοδο 1999-2009 δεν οφείλεται ούτε στην αύξηση του συνολικού πληθυσμού, ούτε στη αύξηση του αριθμού των γυναικών ηλικίας 15-49 ετών, ούτε στο ότι οι γυναίκες που διανύουν την περίοδο αυτή σε αναπαραγωγικές ηλικίες αποφάσισαν να κάνουν λίγα περισσότερα παιδιά από αυτές των προηγούμενων γενεών. *Οφείλεται κυρίως στην μεταβολή του ημερολογίου της τεκνογονίας (δηλαδή στην αύξηση της μέσης ηλικίας που οι γυναίκες των γενεών 1960-1980 φέρνουν στον κόσμο τα παιδιά τους). Ως εκ τούτου, είναι προφανές ότι η αύξηση αυτή των γεννήσεων σύντομα θα ανακοπεί.* Το τι θα γίνει με τις νεότερες γενεές, αυτές δηλαδή που γεννήθηκαν μετά το 1980 και επομένως θα αρχίσουν να κάνουν παιδιά στην τρέχουσα δεκαετία που σημαδεύεται από την βαθεία κρίση που μήκνη η χώρα μας είναι ακόμη άδηλο, αν και είναι πολύ πιθανόν, η μέση ηλικία να ανέβει ακόμη λίγο και ταυτόχρονα οι γυναίκες των γενεών αυτών να κάνουν τελικά ακόμη λιγότερα παιδιά από ότι οι γυναίκες των προηγούμενων γενεών....

¹ Ο δείκτης αυτός (γεννήσεις κατ' έτος/συνολικό πληθυσμό *1000, ήτοι γεννήσεις επί 1000 κατοίκων ετησίως), είναι παρόλα αυτά προβληματικός, καθώς εξαρτάται τόσο από την δομή του πληθυσμού ανά ηλικία όσο και από την αναλογία των γυναικών στον συνολικό πληθυσμό (είναι προφανές ότι οι γεννήσεις δεν προέρχονται από τον συνολικό πληθυσμό που τίθεται ως παρονομαστής στον υπολογισμό του δείκτη αυτού, αλλά από τις γυναίκες ηλικίας 15-49 ετών, το πλήθος των οποίων μεταβάλλεται από χρονιά σε χρονιά).

² Ο ΣΔΓ προκύπτει από το άθροισμα των ποσοστών γονιμότητας ενός έτους και εκφράζεται ως μέσος αριθμός παιδιών ανά γυναίκα. Επηρεάζεται τόσο από το «ημερολόγιο» της γονιμότητας (δηλ. την μέση ηλικία στην τεκνογονία) όσο και από την τελική ένταση της γονιμότητας των 35 γενεών των γυναικών που «τέμνουν» το δεδομένο έτος, έχοντας ηλικία από 15 έως 49 έτη.

³ Όριο αναπαραγωγής: ο απαιτούμενος αριθμός παιδιών / γυναίκα που επιτρέπει σε 1000 μητέρες να αντικατασταθούν από 1000 κόρες λαμβάνοντας υπόψη και την θνησιμότητα (το γεγονός δηλαδή ότι όλα τα παιδιά που φέρνει στην ζωή μια γυναίκα δεν επιβιώνουν). Για να εξασφαλισθεί η αναπαραγωγή των γυναικών εν απουσία θνησιμότητας (για να αντικατασταθεί δηλαδή κάθε γυναίκα από μια κόρη), 1000 γυναίκες θα πρέπει να φέρουν ζωντανά στον κόσμο κατά μέσο όρο 2050 παιδιά (και όχι 2000, γιατί σε 1000 γεννήσεις ο αριθμός των αγοριών και των κοριτσιών δεν είναι ισομοιρασμένος καθώς σε 1000 γεννήσεις αντιστοιχούν 512 αγόρια και 488 κορίτσια). Εάν λάβουμε δε υπόψη και τις υφιστάμενες συνθήκες θνησιμότητας, θα πρέπει να προσθέσουμε κάτι ακόμη. Έτσι, για να αναπληρωθεί πλήρως μια γενεά 1000 γυναικών απαιτείται να φέρει στον κόσμο όχι 2050, αλλά 2100 παιδιά (ή άλλως 2, 1 παιδιά/γυναίκα).

⁴ Δίνοντας δηλαδή την εντύπωση ότι οι γενεές των Ελληνίδων αναπαράγονται ικανοποιητικά. Για μια πλήρη ανάλυση της αναπαραγωγής στην χώρα μας, βλ. ειδικότερα: Β. Κοτζαμάνης., Κ. Σοφιανοπούλου (2009) Γονιμότητα και αναπαραγωγή στην μεταπολεμική Ελλάδα. συγχρονική και διαγενεακή προσέγγιση Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 2009, 128Α, σσ. 3-38 και Β. Κοτζαμάνης (2009) Οι προβληματισμοί για την πορεία της γεννητικότητας και της γονιμότητας στην Ελλάδα. λόγος και αντίλογος, σσ. 121-152, στο: Β. Κοτζαμάνης (επιμ.) Η δημογραφική πρόκληση, γεγονότα και διακυβεύματα. ΕΔΚΑ-Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος.

⁵ Ως γενεά ορίζεται το σύνολο των γυναικών που γεννήθηκαν το ίδιο ημερολογιακό έτος.

⁶ Η διαγενεακή γονιμότητα, εκφράζεται ως μέσος αριθμός παιδιών ανά 1000 γυναίκες (ή ανά γυναίκα). Ο δείκτης δίδει τον αριθμό των παιδιών που έχουν γεννηθεί από μια πραγματική γενεά 1.000 γυναικών μέχρι το τέλος του αναπαραγωγικού της κύκλου (συνήθως μέχρι τα 50 τους έτη) και προκύπτει ως άθροισμα των διαδοχικών ποσοστών γονιμότητας κατά ηλικία της μητέρας στη διάρκεια της αναπαραγωγικής ζωής των γυναικών που ανήκουν στη γενεά αυτή. Ο δείκτης αυτός επομένως εκφράζει το μέσο αριθμό παιδιών που απέκτησε μια γυναίκα μιας πραγματικής γενεάς στο τέλος του αναπαραγωγικού της κύκλου.

⁷ Η γενεά του 1972 προφανώς δεν έχει επίσης ολοκληρώσει τον αναπαραγωγικό της κύκλο (θα γίνει 50 ετών το 2022, αλλά όπως οι γεννήσεις μετά τα 40 είναι εξαιρετικά περιορισμένες, μπορούμε βάσιμα να εκτιμήσουμε την τελική της γονιμότητα, δηλ. τον αριθμό των παιδιών που αναμένεται φέρουν εν τέλει στον κόσμο οι γυναίκες που ανήκουν σε αυτήν).

⁸ Εν αντιθέσει με τις παλαιότερες γενεές οι οποίες αποτελούνται αποκλειστικά από ελληνίδες, οι νεότερες γενεές γυναικών περιλαμβάνουν και τις αλλοδαπές που άρχισαν να εγκαθίστανται μαζικά στην χώρα μας μετά το 1990. Ένα τμήμα των αλλοδαπών γυναικών (αυτές που κατά τον χρόνο εγκατάστασής τους στην Ελλάδα ήταν μικρότερης ηλικίας κυρίως) τεκνοποιούν στην χώρα μας και προφανώς οι γεννήσεις τους συμπεριλαμβάνονται στο συνολικό αριθμό των καταγραφόμενων γεννήσεων της περιόδου 1999-2009. Υπενθυμίζουμε ότι η ΕΛΣΤΑΤ διαθέτει τον διαχωρισμό των γεννήσεων αναλόγως της υπηκοότητας της μητέρας μόνον για τα μετά το 2003 έτη (οι γεννήσεις των αλλοδαπών αποτελούν στην περίοδο 2004-2009 το 18 % σχεδόν των γεννήσεων που έγιναν στην χώρα μας).

⁹ Η τάση αυτή χαρακτηρίζει τόσο τις ελληνίδες όσο και τις αλλοδαπές που εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα μετά το 1990. Οι αλλοδαπές γυναίκες σε αναπαραγωγική ηλικία τεκνοποιούν και αυτές σε μεγαλύτερη ηλικία από ότι θα «επιθυμούσαν» (η μέση ηλικία στην απόκτηση των παιδιών τους, αν και χαμηλότερη αυτής των ελληνίδων, υπερβαίνει τα 27 έτη την περίοδο 2004-2009.) Η βασικότερη αιτία έχει να κάνει κυρίως με εξωγενείς παράγοντες: είναι προφανές ότι σε μια πρώτη περίοδο μετά την εγκατάσταση, το βασικό μέλημα των αλλοδαπών δεν είναι η τεκνοποίηση, αλλά η δημιουργία των συνθηκών εκείνων που θα τους επιτρέψουν να ενσωματωθούν στην αγορά εργασίας, να λύσουν το πρόβλημα της κατοικίας και να βελτιώσουν τόσο το δικό τους βιοτικό τους επίπεδο όσο και αυτό των μελών της οικογένειάς τους που έμειναν πίσω (η τεκνοποίηση έπεται συνήθως της επίλυσης των προβλημάτων αυτών). Τα προαναφερθέντα εξηγούν σε μεγάλο βαθμό και την προοδευτική αύξηση τα τελευταία χρόνια των προερχόμενων από αλλοδαπές μητέρες γεννήσεων, αύξηση η οποία θα συνεχισθεί -αν και με φθίνοντες ρυθμούς-, πιθανότατα μέχρι τα τέλη της τρέχουσας δεκαετίας.